

Баймырзаев Б.А.,
Ж.Баласагын атындагы КУУнун кыргыз адабияты кафедрасынын доценти
А. ОСМОНОВДУН АКЫНДЫК ЧЕБЕРЧИЛИГИ – СЫНЧЫ
С.ЖИГИТОВДУН КӨЗ КАРАШЫНДА

Баймырзаев Б.А.,
Кыргызский национальный университет имени Ж.Баласагына
ПОЭТИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО А. ОСМОНОВА С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ
КРИТИКА С. ЖИГИТОВА

Baimurzaev B.A.,
J.Balasagyn Kyrgyz National University
THE POETIC MASTERY OF A. OSMONOV ACCORDING TO CRITIC S. ZHIGITOV

Аннотация: Кыргыз поэзиясынын классиги, маркум А.Осмоновдун лирикалары боюнча көп эле адабиятчы-окумуштуулар илимий изилдөөлөрүн жүргүзүп, өз ойлорун ортого салып келген. Албетте, XX кылымдын 50-жылдарындагы улуттук поэзиянын жаңы чектери атактуу акын А.Осмоновдун элге кеңири белгилүү чыгармалары менен өлчөнүп, анын жаңычылдык изденүүлөрү алгач адабиятчы Ш.Умөталиевдин монографиялык изилдөөсү аркылуу элге жеткен болчу. Андан кийин улуттук Алыкул таануу илимине кыйла салым кошкон адабиятчы, маркум С.Жигитовдун илимий изилдөөлөрүн өзүнчө бөлүп кароо зарылчылыгы турат. Мында окумуштуу акындын чыгармачылыгындагы салттуулук менен жаңычылдыктын орун алыш жагдайы жана ага карата болгон ошол мезгилдеги илимий чөйрөнүн мамилесин, анын орундуу жана орунсуз жактарына көңүл бурган эле. Макала аталган адабиятчы-окумуштуунун изилдөөлөрүндөгү акындын мөлү Алыкулдун лирикалык чыгармаларында орун алып келген адабий чеберчиликтин өөдө-ылдый жагына арналды.

Түйүндүү сөздөр: фольклор, салт, новаторлук, лирика, акын, тагдыр, ыргак, уйкаш.

Аннотация: Многие литературоведы и исследователи посвящали свои научные труды лирике классика кыргызской поэзии, покойного А. Осмонова, высказывая различные мнения и оценки его творчества. Безусловно, новые рубежи национальной поэзии 50-х годов XX века во многом определялись широко известными произведениями выдающегося поэта А. Осмонова, а его новаторские поиски впервые были глубоко раскрыты в монографическом исследовании литературоведа Ш. Умөталиева. В дальнейшем особое место в развитии отечественного алыкуловедения заняли научные исследования покойного литературоведа С. Жигитова. Учёный уделял внимание вопросам

соотношения традиции и новаторства в творчестве поэта, а также анализировал отношение научной среды того времени к этим явлениям, обращая внимание как на обоснованные, так и на спорные оценки. Данная статья посвящена исследованию взглядов указанного литературоведа на особенности художественного мастерства поэта Алыкула, а также анализу сильных и слабых сторон литературного своеобразия, отражённого в его лирических произведениях.

Ключевые слова: фольклор, традиция, новаторство, лирика, поэт, судьба, ритм, рифма.

Abstract: Numerous literary scholars and researchers have devoted their studies to the lyrical works of the classic of Kyrgyz poetry, the late A. Osmonov, presenting various interpretations and assessments of his. Undoubtedly, the new horizons of national poetry in the 1950s were largely defined by the widely recognized works of the outstanding poet A. Osmonov, while his innovative artistic searches were first comprehensively revealed through the monographic research of literary scholar Sh. Umetaliyev. Later, the scientific works of the late literary critic S. Zhigitov made a significant contribution to the development of Kyrgyz literary studies dedicated to Alykul Osmonov. The scholar focused on the interaction between tradition and innovation in the poet's works and also analyzed the attitude of the literary and academic circles of that period toward these phenomena, paying attention to both justified and controversial evaluations. This article examines the views of the aforementioned literary scholar on the artistic mastery of the poet Alykul, as well as the strengths and weaknesses of the literary techniques reflected in his lyrical works.

Keywords: folklore, tradition, innovation, lyric poetry, poet, fate, rhythm, rhyme.

Киришүү: Кыргыз поэзиясынын классиги, жаңычыл акын Алыкул Осмоновдун чыгармачылыгы жөнүндө ХХ кылымдын 40-жылдарынан бери көп айтылып, жазылып да келди. Акындын адамдык жана акындык тагдыры да ошондой мамилени талап кылганы да бекеринен эмес десек болот. Акындын алгачкы ырлар жыйнактары (“Таңдагы ырлар”, “Жылдыздуу жаштык”, “Чолпонстан”) өзүнүн айтуусунда, жакшы натыйжа берген эмес. Анын ошондогу себептерин акын: “1935-1936-жылдар чыгармачылыгымдын артка кеткен жылдары болду. Анткени турмуштан аябай четтеп, шаардын тар рамкасында болуп, жалаң окуган китептер боюнча жазып калдым. Ошол жылдары чыккан “Жылдыздуу жаштык” деген экинчи китебим эң начар, колго алгыс китеп болду” [1, 26-27-бб.]. Ал эми соңку “Чолпонстан” ыр жыйнагы жөнүндө акындын калемдеши, академик Т.Сыдыкбеков өзүнүн төмөнкүдөй эскерүүсүндө баяндайт: “- Окубачы ушуну. Бирөөнүн үйүнөн ушул жыйнакты көрсөм уялып кетем. Сенде да турбасын. Өзүмө берчи?.. Таң калгансып каткыра күлдүм да, жыйнакта жакшынакай эле ырлар басылганын айтып, автордон алган белекти кайра бербесиме мен да бекем турдум. Алыкул ага өкүндү. Бербесиме көзү жеткенде аны эч кимге көрсөтпөй катып коюшумду суранды. Акыры катып жүрүп да мен “Чолпонстанды” таппай калдым [2, 4-б.].

Өз чыгармачылыгына уялуу, кысынып-кымтынуу менен мамиле жасап, ага чоң жоопкерчилик менен караган акын 1940-жылы “Лирика” деген аталыштагы поэтикалык жыйнак даярдап, аны басууга ыраа көрбөстөн өрттөп салганын айтат [1, 26-б.]. Ошондон тарта ал чыгармачылыкты жеңил баа санабастан, дүйнөлүк кадыр-барк күткөн улуу акындардын чыгармаларын эне тилине которуу аркылуу акын андан чыныгы чыгармачылык ырахат алууну жана кыргыз поэзиясын ошол алган таасирлердин эсебинен жаңы ой, жаңы көркөм табылгалар менен толуктоого умтулат.

Акын 1925-27-жылдары Токмоктогу балдар үйүндө тарбияланып жүргөн мезгилинен тартып андай улуу акындардын чыгармаларынын даамын татып, алгач А.С.Пушкиндин “Кышкы кеч” деген ырын кыргыз тилине которот. Кийин мындай чыгармачылык таасирленүү аны У.Шекспир, Ш.Руставели, Низами сындуу классиктердин чыгармалары менен таанышууга жана алардын айрымдарын өз эне тилине чебер которууга түртөт. Натыйжада, грузин элинин улуу дастаны “Жолборс терисин кийген баатыр” анын эркин котормосунда 1940-жылы Казань шаарында латын ариби менен басылып чыгат.

Бул котормо акынга чоң ийгилик алып келет. Өзүнүн катуу оорусуна жана үй-бүлөлүк оор шартына карабастан согуш жылдарында А.Осмонов жигердүү чыгармачылык изденүүлөрдү баштан кечирип, тез ыдамдык менен алгалай берген. Адабиятчы С.Жигитов белгилегендей, ал 1944-жылдын экинчи жарымынан баштап бир сутканын ичинде бир поэма жана да үч-төрт ыр жазууга (жалпы көлөмү 500-600 саптын айланасында) жетишкен. Акындын чыгармачылыгындагы мындай тездиктин сырын профессор С.Жигитов ал мезгилдеги оорусунун күчөп, өмүр өз чегине жакындап келаткандыгын ал өзү сезе баштагандыгынан жана чыгармачылык жактан толук жетилип, профессионалдык бийик деңгээлге чыккандыгы менен түшүндүрөт [3, 17]. Ошондон улам акын өз чыгармаларын мурдагыдай улам-улам оңдоп, бир кагаздан экинчи таза кагазга көчүрүү менен убакыт коротпостон, жазганын жазгандай жарактуу деп эсептегендигин автордун ар бир чыгармасынын аягына коюлган числодон, кайсыл жерде жазылгандыгынан улам билүүгө болорун белгилейт.

Анын чыгармачылыгында эле эмес улуттук поэзияда 1945-жылы жарык көргөн “Махабат” ырлар жыйнагы өзүнчө чоң окуя катары бааланган. Бул ыр жыйнак кыргыз адабиятынын согуштан кийинки жылдардагы ири жетишкендиги катары каралган. Андагы акындык чеберчиликтин өсүш чегин жана жаңычылдыктын белгилери жөнүндө сөз албетте, өзүнчө болууга тийиш.

Маселенин изилдениш абалы: Акын А.Осмоновдун чыгармачылыгы жөнүндө кыргыз адабият таануусунда 1930-жылдардан бери айтылып келүүдө. Алгачкы котормосун эске албаганда анын тунгуч ыры (“Кызыл жүк”) 1929-30-жылдары жарык көргөнү (эки башка жыл эсеби менен белгиленген учурлар бар-Б.Б.), ошондон тартып илимий чөйрөдө атайын сөзгө алына баштаган. Кыргыз адабиятчыларынын ичинен анын акындык өнөрүнө атайын кайрылып, кыргыз поэзиясындагы өзүнчөлүгүн, жаңычылдыгын, жеткен чыгармачылык бийиктигин алгач ар тараптан ачып, окурмандарга, илимий чөйрөгө жеткирген адабиятчы, ф.и.к. маркум Ш.Үмөталиев болгон. Анын 1958-жылкы монографиясы [4] биздеги Алыкул таануу илиминдеги алгачкы бараандуу эмгек болуп калды. Ошондон баштап атактуу акыныбыздын адабий мурасына жана андагы акын ачкан көркөм дүйнө көрүнүшү, рухий-эстетикалык таасири, өз мезгилиндеги жараткан жаңычылдыгы, улуттук поэзиядагы алган орду ж.б. артыкчылык жактары кыргыз адабиятчылары: К.Асаналиев, К.Артыкбаев, С.Жигитов, К.Бобулов, А.Садыков, З.Мамытбеков, Р.Кыдырбаева, К.Жусупов, К.Даутов ж.б. тарабынан айтылып, илимий тыянактар чыгарылып келди. Бул айтылган ой тыянактарына толугу менен азыр да баары макул болот деп айтыш кыйынчылык жаратары эч кимге жашыруун эмес. Демек, иштеле келген илимий изилдөөлөрдүн ичинде тактоону талап кылган, кайчы ой-пикир жараткан жерлери да жок эмес экенин соңку айрым изилдөөчүлөр белгилеп көрсөтүшкөн. Ал жөнүндө сөз өзүнчө болмокчу.

Ал эми соңку эгемендүүлүккө ээ болгондон тартып Алыкул темасына болгон мамиле жаңыча көз караш, түшүнүктөр менен коштолуп, жакшы жагына бурулду десек болот. Чынында мындай майнаптуу иш-аракеттердин башаты мурдагы СССРдин аймагында Кайра куруу жараяны козголгон мезгилден эле оозеки айтыла баштаган. Акындын ал кездеги замандаш-калемдештери: Т.Сыдыкбеков, А.Токтомушев, Ш.Жамансариев, С.Сасыкбаев сындуу акын-жазуучулар Алыкул жөнүндө өз ой-пикирлерин ортого салышып, жакшы сунуштарды айтышкан эле. Акындын юбилейине арналган адабий кечелердин бири 1985-жылы күзүндө азыркы К.Баялинов атындагы китепканада өтүп, анда жогорку аксакал калемгерлердин айткан-дегендерине карата белгилүү адабиятчы жана сынчы К.Бобулов өзүнө мүнөздүү курчтук менен акындын замандаштарынын айткандарына карата айрымдарын уяткарып, айрымдарын жемелеп сүйлөп, эң зарыл аткарылуучу иштерди бүгүндөн калтырбай колго алуу керектигин айтканы эсимде. Аталган сынчынын калыс сунуш-пикиринен кийин ал жыйындын катышуучулары башка да алымча-кошумчалар менен төмөнкүдөй кечиктирилгис иштерди орундатууну туура деп санашкан: 1. Акындын Ала-Арча көрүстөнүндө оор ахвалда турган эстелигин чукул арада оңдоо зарылчылыгы; 2. Борбор калаага А.Осмоновдун айкелин орнотуу; 3. Акындын чыгармаларына текстологиялык талдоо жүргүзүп, 1945-жылкы “Махабат” ырлар жыйнагын кайра чыгаруу; 4. Жашаган үйүн жеке адамдардын колунан сатып алып, аны шаардын (мэриянын) карамагына өткөрүп, үй-музейге айландыруу; 5. А.Осмонов атындагы адабий сыйлык уюштуруу деген сыяктуу маанилүү иштерди жасоо зарылчылыгын белгилешкен болчу.

Алыкулдун акындык жана адамдык тагдырына аздектүү мамиле жасап келген аскер адамы, подполковник К.Өмүрзаков сөз алып, жогоруда айтылып өткөн “Махабат” ырлар жыйнагын кайра жарыялоо иши колго алынгандыгын, жакында жыйнак айрым толуктоолор менен жарык көрөрүн убада кылды. Алыкул таануучу, белгилүү журналист П.Казыбаев акындын өмүрү жана чыгармачылыгы жөнүндө жарык көрүп келген адабий-сын макалалар жыйнагы жарык көрсө деген сунушун айтып, аны өзү колго алып жатканын билдирген болчу. Ошол 1985-95-жылдардын арасында таанымал журналист, Алыкул таануучу М.Тентимишев акын жана анын адамдык тагдыры, жеке үй-бүлөлүк турмушу жөнүндө бир нече маңыздуу макалаларды (“Алыкул менен Зейнеп”, “Алыкул жана Түгөлбай”, “Аны Алыкул деп аташкан...” ж.б.) жазганын кыргыз журтчулугу жакшы билет. Ушул

айтылгандардын натыйжасы катары 1990-жылдары акындын 75 жылдыгына карата “Махабат” ырлар жыйнагы, “Мезгил жана Алыкул” макалалар жыйнагы жарык көрүп, Кыргызстан жазуучулар союзунун алдында А.Осмонов атындагы адабий сыйлык уюшулуп, анын алгачкы лауреаттары катары акындар: Р.Рыскулов менен Б.Сарногоевге жана көзү өткөндөн кийин драматург К.Мамбетакуновго (“Акын жана Ажал” драмасы үчүн) ал сыйлык ыйгарылды. Ала-Арча мазарындагы акындын эстелиги жаңыртылып коюлду. Кийинчерээк В.И.Ленин атындагы Борбордук китепкана А.Осмоновдун атын алып, акындын чоң айкели анын алдына орнотулду. Демек, Эгемендүүлүктүн алдыңкы жылдарында башталган мындай адабий саамалыктар акын А.Осмоновдун аты менен байланыштуу болгон учурлары көп эле болуп, алдыда дагы албан-албан иштерге жол ачкандай таасир калтырды. Айрыкча акындын адабий-чыгармачылык дүйнөсү, анын адабий мурастарына жаңыча өңүттөн мамиле, биз биле элек маалыматтар, адабий табылгалар дагы эле болсо кызыгууну арттырып турганы ага карата илимий изилдөө иштерин жандантты. Албетте, бул иш-аракеттер эгемендүүлүктүн алгачкы жылдарынан башталды десек болот. Андай алгылыктуу иштердин башында адабиятчы жана сынчы С.Жигитовдун илимий изилдөөлөрү турат десек аша чапкандык болбос.

Маселенин негизги маңызы. Улуттук поэзиянын согуштан кийинки мезгилдеги ири өкүлдөрүнүн биринен болгон айтылуу акын Алыкул Осмоновдун чыгармачылыгы ошол 1940-жылдардын башынан тартып ар кандай көз караштарга дуушар болуп келген.

Айрыкча 1940-жылдары Татарстандын баш калаасы болгон Казань шаарынан жарык көргөн Шота Руставелинин “*Жолборс терисин кийген баатыр*” дастанынын акын А.Осмонов тарабынан кыргыз тилине которулуп жарык көрүшү ага бир топ аброй алып келгени баарыбызга маалым. Улуу көркөм сөз чеберлеринен атайын максатта сабак алып, алардын чыгармаларынын даам-татымын сезген кыргыз акыны ошол эле көркөм котормо өнөрүнүн таасиринде өзүн да, өзгөнү да кубандыра келгени эч кимге жашыруун эмес эле. Ошол эле 1944-жылдын орто ченинен баштап (“Бөбөккө” деген ырынан баштап) акындын жеке чыгармачылыгында чукул бурулуш этап башталгандыгын адабиятчы С.Жигитов да баса белгилеп көрсөтөт [3, 44-б.].

Акындын чыгармачылыгындагы мындай чукул бурулуш этап жалгыз эле анын жетишкендиги катары саналбастан, улуттук адабияттагы жалпы ийгилик, жаңылык катары кабылданганын да адабиятчы-изилдөөчүлөр баса белгилеп келишти. Ал эми адабиятчы, сынчы, маркум С.Жигитов акын А.Осмоновдун ошондогу чыгармачылык чабыты жана андагы атайы көңүл бурууну талап кылган жагдайлар жөнүндө буларга токтолот: “Өйдө жакта айтылды окшобойбу: Осмоновдун адамдык тагдырында да, акындык иш-аракетинде да ырайым козгой турган, мээрим ийитип маашырканып жиберчү сапаттар көп, ал эми анын лирикасында нукура көркөм касиеттер, жаңычыл белгилер арбын. Анын кыргыз ыр өнөрүн тематикалык ачылгалар, идеялык табылгалар, жаңыча туюнтуу ыкмалары менен байытканы да кашкайган акыйкат. Бирок Алыкулдун өмүр соңунда жараткан поэзиясын баштан-аяк бир кылка мыкты дешке эч негиз жок: анда ырдык фактура жагынан өксүктөр, таза чыгармачылык мүчүлүштөр, атүгүл көз көрүнөө жармач ырлар бирин-эки эмес [3, 83-84-бб.]. Ошондой болсо да акын бул жылдары чыгармачылык изденүүнү баштан кечирип, улуттук поэзияга жаңы ойлорду, көз караштарды, образдуу ойлоонун ыкмаларын, көркөм элестүүлүк деңгээлине жетерлик ыр саптарын жаратууга аз болсо да жетишкен. Акындын лирикаларында жогоруда белгиленгендей, 1945-48-жылдар арасында жакшы ыр саптары жана уйкаштын алган орду боюнча да ар кандай көз караштар орун алып келгени да чын. Анын бул жылдар аралыгында жазылган ырларына көңүл бурган учурда уйкаштын жаңы түрлөрү менен кыргыз поэзиясында буга чейин орун албай келген өзүнчөлүк да байкаларын айтпай коюуга болбойт эле. Канткен менен алгач Алыкул Осмонов мындай чыгармачылык бийиктикке тез эле жете алган эмес экенин С.Жигитов да эскертет: “Адабият майданына аралашкан соң Алыкул Осмонов көпкө дейре ырларын куюлуштуруп кураштыра албай,

асыресе жөндөп уйкаштыра албай келген. Жалпы акындык өнөрү жаңы баскычка көтөрүлгөндө анын уйкаштары да бир кыйла оңолгон” [3, 85-б.].

Адабиятчы С.Жигитов акындын ырларындагы жаңы уйкаштын үлгүлөрүн анын “Мен эмнеден уялам?”, “Жеңеме”, “Секидеги жапыс там”, “Казакбай” ж.б. чыгармаларынан көрөт. “Тек өкүнүчтүү бир жери: мындай нары шыдыр, нары жаңы уйкаштар Осмоновдун соңку лирикасында жыш эмес. Көпчүлүк ырларынын тийиштүү саптары улуттук поэзиябызда миң кайталанган үндөш сөздөр менен эле аяктайт: көрүнөт-төгүлөт (“Көтөрүү ыры”); бөлүнөт-төгүлөт-көрүнөт (“1945-жыл, 31-декабрь”; “Сүйүү кыял”); кызылы-кызыгы-ысыгы (“Бирге жүрдүк”); ысыгым-кызыгым-кызылын (“Көлдүн кечки көрүнүшү”); карыя-жарыя-дарыя (“Академик Скрябинге”); жүрөк-жүрөт-күлөт (“Мага күлбө”) ж.б. Албетте, ушулар жана ушу сыяктуулар биздин акындын уйкаш үчүн сөз издеп жан кыйнаганын күбөлөбөйт. Бирок өйдөкүдөй уйкаштар, көп иштетилип таасири кемиген менен, бир артыкчылыкка эгедер: так, жатык үндөшүп турат. Алыкулдун кийинки ырларынын арасында ашмалтай болсо да шыдыр кеткен уйкаштары бар строфалар анча деле аз эмес, тек баштан-аяк ошондой строфалардан куралган бүкүлү ырлар кол менен саналат: “Мен эмнеден уялам?”, “Кыргыз көлү”, “Жибек кийген эрке кыз”, “Аялга”, “Көзүм өткүр”, “Кубанам”, “Күз”, “Билбейм кандай, кайсы ойдо экен катарым”, “Кечки убак” [3, 85-б.].

Адабиятчы акын А.Осмоновдун лирикаларында орун алган ыктуу уйкаштар менен катар эле өз ордун таппай калган саптар, уйкаштар арбын учурай турганын тийиштүү мисалдар менен көрсөтүүгө жетишкен. Анын ырлары төрт саптан туруп, алардын үчөө ааба схемасы менен уйкашкан учурлары басымдуулук кыларын да адабиятчы С.Жигитов так көрсөтөт. Булардын көбүндө алгачкы эки сабы шыдыр эле уйкашып, үчүнчү сабы эмнегедир берки эки сапка жакшы коошпой калган учурлары да аз эмес экенин байкайт.

Мисалы: ак кылбай-таптырбай-малындай (“Рахмандын илими”); баратып-таң атып-уктатып (“Каламга”); жерим-жеттим-элим (“Жалгыз өрүк”) ж.б. Кээ бир ырларында ички үндөштүк бар экендиги көрүнгөн менен тыбыштык жактан бири-бирине дал өзүндөй уйкашпай калган саптар да бир топ экенин адабиятчы С.Жигитов акындын төмөнкү аталыштагы ырларынан алынган айрым мисалдар менен көрсөтөт: чоң жолдон-жоголом-оңолом (“Коончу”); иши улуу-жалындуу-сагынуу (“Сагынуу”). Айрым ыр саптарындагы сөз айкаштарынын эң акыркы бир мууну эле уйкашып, калгандары такыр эле тыбыштык жактан жаңырык жаратпай турганын сынчы мындай мисалдар аркылуу көрсөтөт: көңүлү тар-коркута алар-акылдуулар) “Табият жана музыка”); курдаштар-бул сапар-жолдор бар (“Менин күнүм”). Ал эми айрым ырларында болсо деги эле бири-бирине жакындашпаган сөздөр эмнегедир уйкаш катары орун алганын төмөнкү мисалдар аркылуу белгилеп көрсөтөт: дегенде-билели-жерлери (“Атбашы”); аскага-башкача-атама-Москва (“Москва”); колхоздо-оңдоого-болбосо (“Колхоздогу түн”) ж.б.

Адабиятчы С.Жигитов акын А.Осмоновдун акындык чеберчилик жактан учурунда бир топ эле аксагандыгын, жада калса ал жөнөкөй эле көзгө урунуп, анын сөз менен иштөө тажрыйбасы бир топ мезгилди өз кучагына алгандыгын акыйкат минтип белгилеп көрсөтөт: “Поэзиянын маанисине да, шаанисине да бирдей сезимтал киши түк тана албас акыйкат ушул: уйкаш Осмоновдун акындык өнөрүнүн күчтүү жагы болгон эмес. Же поэзиялык угумунда өксүгү барданбы, же чыгармачылык даремети жетпей калганданбы, же атайлап ыкылас койбогондонбу, айтор, ал кээде бүтүндөй ырларын, кээде айрым строфаларын уйкаштыра албай көп мүдүрүлгөн. Жалпы жонунан чыгаан акыныбыздын уйкашка анча усталыгы жогун, асыресе элдир-селдир уйкаштырганын анын орошон артыкчылыгы, аң-сезимдүү жаңычылдыгы деш кыйын” [3, 86]. Ал эми акындын кыргыз поэзиясындагы жаңычылдыгы атайын сөзгө алынып, андан чыгарылган айрым ой корутундулары боюнча да өз кесиптештери менен келише алган эмес. Айрыкча, 1962-жылы адабиятчы А.Садыков “А.Осмоновдун поэзиясындагы традиция жана новаторлук” деген темада жазган

кандидаттык диссертациясынан орун алган айрым тыянактар (акындын жаңычылдыгы боюнча - Б.Б.) акындын ал кездеги чыгармачылык ийгилиги катары саноо туура болбой турганын айткан. Ушундай эле көз караш адабиятчы К.Артыкбаевдин акын А.Осмоновдун чыгармачылыгындагы орун алган салттуулук жана жаңычылдык маселесине байланыштуу жазган макаласына карата да айтылган болчу [5, 69-б.]. Мындай көз караштар акын А.Осмонов боюнча эмгек жазышкан адабиятчылар: Ш.Үмөталиев, З.Ч.Мамытбеков, Р.Кыдырбаевалардын жыйынтык көз караштарына да байланыштуу айтылган учурлары орун алган. Ал кездеги полемиканын түпкү чындыгы катары профессор С.Жигитов төмөнкүдөй жыйынтыкка келген: “Ал эми менин түшүнүгүмчө, Осмоновдун эски элдик ырлардын туруктуу формасын жаңы мазмунду бериш үчүн пайдаланышы көп учурда чыгармачылык пайдалануу боло албай, терс маанидеги стилдештирүү, оңунан чыкпаган эксперимент абалында гана калган” [3, 93-б.].

Албетте, акын А.Осмоновдун калеминен жаралган чыгармалар баары эле текши бир кылка мыкты жазылган деп айтууга болбой турганын адабиятчы С.Жигитов да мындайча белгилейт: “Алыкулдун лирикасында көп жагынан мыкты чыккан ырлар менен катар орточолору, жармачтары да барын түшүндүрүү анча кыйынга турбайт. Биринчиден, айыкпас ооруга чалдыккан акын өзү ченелүү өмүр сүрөрүн айкын билип, акыл-эсин жана көңүлүн байырлаган ой-сезимдердин баарын кагазга түшүрүп калууга аябай ашыккан, жашоо жана сыркоо мүшкүлүнө карабай, бөтөнчө көктүк менен тыным билбей чымырканып жаза берген, кээ күндөрү поэмаларын, драмаларын, котормолорун жазгандан кол үзбөй эле эки-үчтөн ыр бүтүрүп жиберген. Албетте, мындай өтө ургаалдуу адабий иш-аракеттен кызылы чарына, жакшысы жармачына аралаш натыйжалар чыгат, ар бир чыгарма ийине жете иштелбейт. Экинчи бир эске алчу психологиялык учур мындай. Арийне, нукура поэзия туундусу авторунун жан дили демейки жай абалынан серпилип чыгып, өзгөчө эмоциялык күүгө келип, акындык эргүү бийиктигине көкөлөгөндө гана жаралат, ошондо да күчтүү рухий демилге, оор мээнет менен жаралат” [3, 92-б.]. Атактуу адабиятчы белгилеген адабий-турмуштук жагдай ал мезгилде акын А.Осмоновдун чыгармачылыгына ойдогудай абалда таасир берип, жалаң эле ийгиликтүү натыйжа жарата бербегенин да эске алуу зарылчылыгы сезилет.

“Осмоновдун “Мария”, “Аккан суу”, “Бекбекей”, “Кулой, кулой, торпогум”, “Башкарманын зайыбы”, “Кыз өпмөй”, “Күн күркүрөө”, “Не жаман?” өндүү ырларынын баары стилизатордук жол менен жазылган, башкача айтканда, эски элдик ырлардын тканына “жаңы мазмун” деп аталган анча-мынча кошумчалар механикалык түрдө киргизилип, ошол ырлардын анча деле жалчылдаган жаңы варианттары жасалган. Фольклордук салттарды өздөштүрүүдө акындын бир адашкан жери ушунда турат” [5, 96-б.].

Корутунду. Жыйынтыктап айтканда, акын А.Осмоновдун адабий-эстетикалык сабактарын ажыратып таанууда такай эске алчу жагдайлар туурасында белгилүү адабиятчы, ф.и.д. профессор, кашкөй сынчы С.Жигитовдун берген корутунду баасы менен айтылып өткөн айрым маселелер боюнча макаланы жыйынтыктоону туура көрдүк: “Акырында белгилеп кетчү нерсе: өзүнө муундаш көпчүлүк акындарга караганда Алыкул эл оозеки чыгармачылыгына кадыресе аң-сезимдүү мамиле жасаган, анын идеялык-эстетикалык сабактарын профессионалдык ыр маданиятынын позициясынан өздөштүрүүгө умтулган. Мунун өзү улуттук жазма поэзиябыздын өнүгүш тарыхындагы жаңыча бир кадам, элдик ырдын салттарын профессионалдык ыр өнөрүнө сиңирүү жагынан алгачкы тажрыйба болгон. Бирок акындын ушу багыттагы далалаттары дайым эле чыгармачылык ийгиликке апкеле берген эмес. Анын элдик ырлардан тикелей “азыктанып” жазган көпчүлүк ырларын нукура поэтикалык кудурети бар туундулар, фольклордук чыгармаларды кайра иштеп чыгуунун бийик үлгүсү деп жарыялаганга анча негиз жок. Алардын жасалмалыгын айра тааныш үчүн өзгөчө бир теориялык камылганын же

эстетикалык кыраакылыктын зарылчылыгы жок, тек орточо эле даражадагы жандуу көркөм табит, жалган адабий түшүнүктөр тумандатпаган жөнөкөй акыл, калыс көз караш гана керек”.

Албетте, белгилүү сынчы, ф.и.д., профессор С.Жигитовдун жогоруда айткан ой-пикирлери атактуу акыныбыз А.Осмоновдун адабий мурасын туура кабылдап, туура түшүнүүгө ар дайым көмөктөш болорун соңку адабий муун өкүлдөрү эч качан унутпасак.

Адабияттар:

1. Осмонов А. Жазуучулук баяным чыгармаларынын толук жыйнагы. I том / А.Осмонов. — Бишкек, 2014. — 26-27-беттер.
2. Сыдыкбеков Т. Акындын элеси. Мезгил жана Алыкул / Т. Сыдыкбеков. — Фрунзе: “Адабият”, 1990. — 120-бет.
3. Жигитов С. Акындын эки өмүрү / С. Жигитов. — Бишкек, Мектеп. 1998
4. Үмөталиев Ш. Алыкул Осмонов. Монография / Ш. Үмөталиев. — Фрунзе, 1958. — 84-бет.
5. Жигитов С. Көркөм сөз маселелери. Адабий-сын макалалар / С. Жигитов. — Фрунзе, 1972. — 69-б.